

Anarkistinen kirjasto
Anti-Copyright

Venäjän uuden anarkistiliikkeen erittäin lyhyt historia

**Nyky-Venäjä on maailman mielenkiintoisin paikka
olla anarkisti. Miten tähän on tultu?**

Antti Rautiainen

08.12.2022

**Nyky-Venäjä on maailman mielenkiintoisin paikka olla
anarkisti. Miten tähän on tultu?**

Neuvostoliiton anarkistit hävitettiin 1930-luvulla lähes totaalisesti. Vain kourallinen säästy. Muutamat heistä ehtivät nähdä uuden anarkistiliikkeen nousun 1980-luvulla, esimerkiksi Moskovan 1920-luvun anarkistiliikkeeseen osallistuneet sisarukset Tatjana ja Anna Garaseva, joista Anna auttoi Aleksandr Solženitsyniä *Vankileirien saariston* taustamateriaalin kokoamisessa. 90-vuotiaana vuonna 1987 kuollut Zora Gandlevskaia liittyi Moskovan toisinajattelijoiden liikkeeseen heti palattuaan sisäisestä karkotuksesta Stalinin kuoltua, ja hänen asunnostaan tuli yksi dissidenttiliikkeen kokoontumispaikoista.

Selviytyjiä oli kuitenkin niin vähän ja he olivat niin iäkkäitä, että 1980-luvulla liikkeen piti järjestäytyä ilman eläviä opettajia.

Antti Rautiainen

Venäjän uuden anarkistiliikkeen erittäin lyhyt historia
Nyky-Venäjä on maailman mielenkiintoisin paikka olla anarkisti.
Miten tähän on tultu?
08.12.2022

<https://voima.fi/blogit/henkilokohtaista/2013/venajan-uuden-anarkistiliikkeen-erittain-lyhyt-historia/>

fi.theanarchistlibrary.org

Vaikka anarkistiryhmiä oli muodostunut Neuvostoliiton jokaisena vuosikymmenenä, viranomaiset olivat hajottaneet ne, eikä jatkumoa päässyt syntymään. Osa näiden hajotettujen ryhmien aktivisteista löytyi uudestaan vasta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, esimerkiksi Israeliin muuttanut Moše Gontšaruk, joka toimi maanalaisessa anarkistiryhmässä Leningradissa vuosina 1979–1984. KGB sai peloteltua Gontšarukin ryhmän hajalle ilman että sen osanottajia piti vangita.

Siperian Irkutskissa vuonna 1982 perustettu Irkutskin Anarkokommunistien Federaatio on ensimmäinen ryhmä, josta on jatkumo nykypäivään. Siinä oli neljä jäsentä, ja järjestön lehteä tehtiin käsityönä vain kaksi kopiota kutakin numeroa. Ryhmän perustajajäsen Igor Podšivalov erotettiin yliopistosta vuonna 1984, kaksi päivää ennen lopputyön puolustamistilaisuutta. Aina Perestroikan alkuun asti hän piti matalaa profiilia ja työskenteli hanttihommissa, koska seuraava sanktio olisi ollut vankeustuomio. Vuonna 1989 Igor osallistui vuotta aikaisemmin perustetun Anarkosyndikaalistien Konfederaation (KAS) ensimmäiseen kokoukseen. Tämä järjestö kokosi lyhyeksi aikaa yhteen käytännössä kaikki Neuvostoliiton anarkistit.

KAS keräsi yhteen monenlaisia toimijoita, mukana oli muun muassa Novotšerkasskin vuoden 1962 kapinan osanottaja Pjotr Siuda, joka tapettiin epäilyttävissä olosuhteissa toukokuussa 1990.

Monen perustajan tausta oli historiatieteissä ja muilla humanistisilla tieteenaloilla, koska tutkijat saivat käsiinsä kirjastojen erikoisvarastojen kiellettyjä kirjoja. Neuvostojärjestelmä takasi tutkijoille pääsyn Bakuninin, Kropotkinin ja muiden valtion virallisen linjan kanssa ristiriidassa olleiden sosialistien teoksiin, koska yksi tutkijoiden tehtävä oli kritisoida ”harhaoppeja”. Joskus pääsy erikoisvarastoon kuitenkin johti siihen, että tutkijoista tuli anarkisteja tai muuten ”vääraoppisia” sosialisteja, ja näin kirjat levisivät varastojen ulkopuolelle käsintehtyinä laittomina kopioina.

Tämä 80-luvun anarkistiliikkeen genesis heijastui sen muotoon. Erikoisvarastojen kirjallisuus oli painettu ennen 1930-lukua.

1960-luvun “uuden vasemmiston” ideoista, eli antiautoritäärisestä marxismista, feminismistä, postmodernismista ja vastaavista teorioista ei ollut paljoakaan luettavissa venäjäksi. Anarkistiliike jälleensyntyi kuusikymmentä vuotta aikaisemman liikkeen kopia, sitä määrittivät Kropotkin ja Mahno, eivät situationistit tai Frankfurтин koulukunta.

“Uuden vasemmiston” ideat alkoivat saada Venäjällä kaikua vasta myöhemmin ja hitaasti, 90-luvun kuluessa. Järjestäytymismuotonsa puolesta KAS:in inspiraatio oli lähinnä Komsomol, jossa suurella osalla sen jäsenistä oli taustaa.

KAS:in nousu oli yhtä nopea kun sen romahduskin. KAS oli Venäjällä ja Ukrainassa yksi Perestroikan ajan merkittävimmistä poliittisista järjestöistä, maltillis-reformistisen Demokraattisen Venäjän ja toimintatavoiltaan (Neuvostoliiton olosuhteissa) radikaalin Demokraattisen Liiton jälkeen. KAS mainitaan jopa joissain Venäjän peruskoulun historian viime vuosien oppikirjoissa. Vaikka KAS:lla oli jäseniä vain noin tuhat, niinä vuosina se oli paljon. Järjestön lehteä painettiin parhaimmillaan 30 000 kappaletta, ja suuremmallekin painokselle olisi voinut olla kysyntää jos infrastruktuuri olisi riittänyt. Nimestään huolimatta KAS yhdisti kaikkia anarkisteja koulukunnasta riippumatta. Osa syndikalismien kriitikoista kuitenkin erosi liikkeestä kesällä 1990 ja perusti Anarkistiliikkeiden assosiaation (ADA).

KAS ei kuitenkaan selvinnyt Neuvostoliiton romahduksesta. Talouden romahdus iski järjestön teoreettisen pohjan luoneisiin intellektuelleihin kipeästi. Tutkijan ja opettajan töistä ei enää saanut juuri minkäänlaista palkkaa ja monelta puuttuivat muunlaisen selviytymisen edellyttämät taidot ja yhteydet. Moni joutui karsimaan yhteiskunnallista toimintaa tai luopumaan siitä kokonaan.

Jotkut KAS:in jäsenet liittyivät Neuvostoliiton ajoilta periytyvään valtiovetoiseen ammattiyhdistysliikkeeseen ja yrittivät muuttaa sitä syndikalistisempaan suuntaan. Instituutio kuitenkin muutti heitä enemmän kuin he muuttivat sitä. Tälle tielle lähte-

nyt Andrei Isajev on nykyään neljännen kauden kansanedustaja ja duuman työ- ja sosiaalivaliokunnan puheenjohtaja. Hän oli myös hallitsevan Yhtenäisen Venäjä -puolueen johtoneuvoston varasihteeri, mutta hän luopui pestistä lokakuussa, sen jälkeen kun internetissä levisi videoita Isajevin humalaisesta riehumisesta lentokoneessa.

KAS:n ja koko perestroikan ajan anarkistiliikkeen kriisi ei ollut kuitenkaan pelkästään taloudellinen, vaan myös ideologinen. Perestroikan ajan liikkeille oli tyypillistä kaikki poliittiset rintamalinjat ylittävä yhteistyö. Neuvostojärjestelmä oli niin vahva vastustaja ettei muihin vihollisiin ollut varaa. Kun vuosina 1991–1992 anarkisteja Aleksei Rodionovia ja Aleksandr Kuznetsovia syytettiin Demokraattisen liiton mielenosoituksen jälkeen tapahtuneesta yhteentousta siviiliasuisten poliisien kanssa, heitä puolustivat kaikki Moskovan opposition edustajat anarkisteista ja liberaaleista kansallismielisten Pamjat-järjestöön.

Seuraavana vuonna Rodionov ja Kuznetsov vapautettiin vankilasta. Tämä voitto jäi demokratialiikkeen “yhteisrintaman” viimeiseksi saavutukseksi, eikä Neuvostoliittoakaan enää ollut. Suurin osa tästä laajemmasta liikkeestä, johon anarkistit olivat osallistuneet toivotti muutokset tervetulleiksi, mutta anarkistit kääntyivät nopeasti liberaaleja talousuudistuksia vastaan.

KAS ei ollut ottanut kantaa yksityistämishjelmia vastaan, koska se toivoi naivistisesti, että yksityistäminen avaisi mahdollisuuksia työläiskontrollille tehtaissa. Todellisuudessa työläisillä ei ollut varaa eikä käytännön mahdollisuuksia sijoittaa heille jaettuja yksityistämiskuponkeja, ja harvalukuiset 1980-luvulla alkupääomansa keränneet kapitalistit keplottelivat niistä valtaosan itselleen. Näin yksityistetyt tuotantolaitokset päätyivät heille pilkkahintaan.

Tuli yhteiskunta, jossa satakunta oligarkkia hallitsee kolmasosa koko varallisuudesta.

Anarkisti- ja demokratialiikkeen lisäksi kaikki muukin kansalaistoiminta vaipui syvään horrokseen. Perestroikan ajan mielenosoitukset keräsivät kymmeniä tai jopa satoja tuhansia osanotta-

tuksiin. Moskovan oppositiosta ainoastaan äärioikeisto kykenee mobilisoimaan enemmän nuorisoa kuin anarkistit. Kansallisbolshevikit ja liberaalien ja stalinistien nuorisojärjestöt ovat kaikki heikompia.

Anarkistit olivat myös aivan keskeisessä osassa viime vuosikymmenen antifasistisessa nuorisoliikkeessä. Pietarissa ja joissain muissa kaupungeissa anarkistit ovat perinteisesti olleet enemmistö Antifassa. Moskovassa enemmistö Antifan aktivisteista kannattaa muita poliittisia suuntauksia (vasemmistosta ja liberaaleista oikeistokonservatiiveihin), mutta liikkeen strategia ja taktiikka on ollut lähinnä anarkistien määrittelemää. Monista puutteistaan huolimatta Venäjän Antifa on mielestäni maan suurin anarkistisen järjestäytymisen menestystarina viimeisten 20 vuoden ajalta, protestileirien rinnalla.

Epämuodolliset verkostot ovat 2000-luvulla kuitenkin kasvaneet nopeammin kuin muodolliset järjestöt. Facebookia vastaavan VK-sosiaalimedian suurimmalla anarkistisivulla on lähes 30 000 tilaajaa, Autonomisen toiminnan sivulla tilaajia on 10 000, vaikka muodollisia jäseniä järjestöllä on tuskin toistasataa. Moni ei näekään mitään mieltä muodolliseen järjestöön liittymisessä, kun tieto tapahtumista löytyy sosiaalisen median kautta.

Toisaalta Venäjän suosituimmissa sosiaalisissa medioissa ei ole lainkaan läpinäkyvää päätöksentekoa siitä, mitä sivuilla julkaistaan ja mitä ei, ja joskus voi olla hämmästyttävää, minkälaisia asioita sivustojen melko sattumanvaraisesti valikoituneet ylläpitäjät esittelevät “anarkismina”. Suurinta osaa näistä anarkismin kymmenistä tuhansista virtuaalisista tukijoista ei ole koskaan näkynyt kaduilla.

Vielä ei ole selvää minkälainen muodollisten järjestöjen, epämuodollisten verkostojen ja sosiaalisen median välinen työnjako tulee olemaan, ja mihin Venäjän anarkistiliikkeen Neuvostoliiton romahduksesta alkanut murros päättyy.

tettu “Vallankumouksellisten anarkistien aloite” IREAN. IREAN julkaisi *Musta tähti* -lehteä, joka alkoi ensimmäisenä popularisoida Länsi-Euroopan (lähinnä Saksan) autonomiliikkeen ideoita Venäjällä.

Elokuussa 1991 KAS puolusti barrikadeilla valkoista taloa vanhoillisten stalinistien vallankaappausyritystä vastaan yhdessä demokratialiikkeen kanssa, ja yksi barrikadeista oli anarkistien hallussa. IREAN otti kantaa konfliktin molempia osapuolia vastaan. Vuoden 1996 tienoilla IREAN hajosi. Sen jäänteet kehittyivät anarkosyndikalistiseen suuntaan ja perustivat Vallankumouksellisten Anarko-syndikalistien Konfederaation, joka ei kuitenkaan ole saanut merkittävää jalansijaa työväenliikkeessä. Vuonna 1995 Krasnodarissa oli kuitenkin ehditty perustaa *Avtonom* eli autonomi-niminen lehti *Mustan tähden* innoittamana. Lehden ympärille kehittyi ensin paikallinen Kubanin anarkistifederaatio, ja sitten vuonna 2002 koko Venäjän alueella toimiva Autonominen toiminta -järjestö, jota olin itse mukana perustamassa.

Määritelmällisesti Autonominen toiminta on “libertaarikommunistista”, koska myös antiautoritääriset marxilaiset ovat tervetulleita. Käytännössä jäsenien enemmistö on aina ollut anarkisteja. Autonominen toiminta on jo yli kymmenen vuoden ajan ollut entisen Neuvostoliiton ylivoimaisesti suurin anarkistijärjestö. Sillä on ollut paikallisryhmiä Murmanskista Sotšiin ja Kaliningradista Magadaniin, lisäksi myös Minskissä, Alma-Atassa ja useissa Ukrainan kaupungeissa. Moskovan ja Pietarin ulkopuolella paikallisryhmät kuitenkin harvoin sinnittelevät kolmea vuotta pidempään muuttotappion ja viranomaisten painostustoimenpiteiden vuoksi.

2000-luku on ollut Venäjän anarkistiliikkeelle jatkuvaa kasvua, ja viimeisten 15 vuoden ajan Venäjä onkin ollut ehkä maailman mielenkiintoisin paikka olla anarkisti.

Kun muutin Moskovaan vuonna 1999, tapasin koko kaupungista ehkä kolmekymmentä anarkistia. Aktivismi kiinnosti hädintuskin kymmentä. Nyt anarkistit voivat mobilisoida parhaimmillaan lähemmäs viisisataa mielenosoittajaa yksittäisiin mielensoi-

ja, ja talousuudistuksia vastustaneet stalinistit ja nationalistit saivat vielä vuonna 1993 kymmenet tuhannet liikkeelle. Mutta vuoden 1993 perustuslakikriisin väkivaltaisen laukeamisen jälkeen ei Moskovassa enää ollut massiivisia mielenosoituksia ennen vuosien 2011–2012 vaalivilpin vastaista liikettä, lukuunottamatta rituaalioimaisia vappumarsseja. Sanoisin, että suurin osa nykyisen Venäjän ongelmista johtuu siitä, että Neuvostojärjestelmä romahti nopeammin kuin ruohonjuuritaso pystyi luomaan mitään kestäväää kansalaisyhteiskunnan infrastruktuuria, joka olisi voinut haastaa myös “demokraattisia” vallanpitäjiä. Sadoistatuhansista tukijoistaan huolimatta Perestroikan ajan liikkeillä oli vain vähän aktivisteja eikä kokemusta senkään vertaa.

Liberalismin moraalinen konkurssi vei mukanaan myös anarkistiliikkeen, koska Perestroikan alusta asti nämä olivat käytännön pakosta kulkeneet tiiviisti rinnakkain. 90-luvun kriisi pyyhkäisi Venäjän anarkistiliikkeen lähes olemattomiin, ja kaikki sen jälkeinen organisoituminen on edustanut erilaisia vaihtoehtoja päästä ulos tästä kriisistä.

Anarkistiliikkeiden assosiaatiosta tuli nopeasti lähinnä kannanottoja tuottava elin. 90-luvun talouskriisin olosuhteissa se ei kyennyt koordinoimaan käytännön toimintaa. Tässä onnistui paremmin “Sateenkaaren suojelijat”, Rainbow Keepers, josta käytän tässä muista järjestöistä poiketen englanninkielistä nimeä, koska se on kansainvälisesti sillä tunnettu. Rainbow Keepers perustettiin vuonna 1990 ydinvoiman vastaisella protestileirillä Balakovossa, mutta ensimmäisen oman protestinsa se järjesti vuotta myöhemmin kemian tehdasta vastaan Ukrainan Zaporizjassa.

Rainbow Keepersin organisaatio oli paljolti KAS:in vastakohta. Sillä ei ollut mitään muodollisia elimiä, vain noin kerran vuodessa järjestetty kaikille avoin konferenssi. Kuka tahansa Rainbow Keepersin aktioon kerrankin osallistunut sai kutsua itseään liikkeen jäseneksi ja järjestää aktioita liikkeen nimissä.

Protestileirien konsepti oli yksi harvoista toiminnan muodoista, joka selvisi 90-luvun olosuhteissa. Rainbow Keepers ei lähtenyt

kentälle luomaan liikkeitä tyhjästä. Siellä missä protestit menestyivät, niitä edelsi aina paikallisten aktivistien vuosien työ. Paikalliset aktivistit kutsuivat Rainbow Keepersit hakemaan enemmän huomiota vastakkainasetteluille, ja usein nämä kampanjat johtivat voittoihin – näin esimerkiksi Votkinskissa risteilyohjusten jälleenkäsittelylaitosta vastaan vuonna 2001, Azovissa metanolin vientiterminaalia vastaan vuonna 2003 ja Rjazanin Sasovossa kierrätysmetallin jälleenkäsittelylaitosta vastaan vuonna 2008.

Rainbow Keepersin taktiikka osoittautui erityisen menestyksekkääksi sellaisissa keskikokoisissa, muutaman kymmenen tuhannen asukkaan kaupungeissa, joissa oli vielä niin paljon sosiaalisia siteitä, että yksi ongelma voi yhdistää kaikkia ainakin hetkellisesti. Esimerkiksi Uralilla sijaitsevan Votkinskin 100 000 asukkaasta enimmillään 3000 osallistui mielenosoituksiin, Azovin 90 000 asukkaasta mielenosoituksiin osallistui jopa lähes kymmenesosa. Suuremmissa, atomisoituneemmissa kaupungeissa Rainbow Keepersin kampanjat eivät olleet läheskään yhtä menestyksekkäitä.

Rainbow Keepersin ehkä keskeisin teoreetikko oli Sergei Fomitšjov, joka oli osallistunut Neuvostoliiton ympäristöliikkeeseen jo 80-luvun puolivälistä alkaen. Hän julkaisi *Kolmas tie* -nimistä pienlehteä, jolla oli suuri merkitys radikaalin ympäristöajattelun levittäjänä. Fomitšjovin ajattelun keskeinen innoittaja oli Murray Bookchinin yhteiskuntaekologia. Fomitšjov yritti laajentaa Rainbow Keepersin toimintaa Bookchinin kommunalismin mukaisille linjoille osallistumalla paikallisiin vaaleihin Rjazanin läänin Kasimovissa, mutta yritys päättyi epäonnistumiseen. Rainbow Keepersin viimeinen konferenssi järjestettiin vuonna 2003 ja Sasovin vuoden 2008 protestileiri jäi viimeiseksi Rainbow Keepersin nimissä järjestetyksi. Nykyään Fomitšjov asuu Ukrainassa ja hän on tunnettu fantasiakirjailija.

Rainbow Keepers edusti siis monessa suhteessa KAS:n vastakohtaa. Muodollisuus korvautui epämuodollisuudella ja suuntautuminen teoriaan vaihtui suoraksi toiminnaksi. Nuorison alakult-

tuurit olivat näkyvä osa Rainbow Keepersiä, tosin jo Gontšarukin ryhmä vuonna 1979 oli ollut leimallisesti alakulttuurinen. Anarkistiliikkeeseen aukesi sukupolvikuilu 80-luvun intellektuellien ja 90-luvun alakulttuurinuorison välille, eikä tätä ole vielä kukaan kurottu umpeen.

Tosin moni 2000-luvun alakulttuurinuori tuli köyhtyneiden intellektuellien perheistä. Suomesta turvapaikan saaneen Pjotr Silajevin pseudonyymillä DJ Stalingrad turvin kirjoittamassa omaelämäkerrallisessa kirjassa *Eksodus* esitetään teesi, että tämä köyhtyneiden intellektuellien luokka menetti eniten Neuvostoliiton romahtaessa. Siksi se on parasta kasvualustaa kapitalismin vastaisille ideoille Venäjällä.

Vielä Rainbow Keepersiäkin radikaalimpaa suoran toiminnan linjaa edusti ”Uusi Vallankumouksellinen Vaihtoehto” NRA, joka teki pommi-iskuja Moskovon alueella vuosina 1996-1999. Yritys käydä maanalaista aseellista kamppailua kuitenkin tyrehtyi epäilytyjen jäsenten pidätyksiin. Vankilaan tai pakkohoitoon 3–9 vuoden ajaksi passitettiin kolme anarkistia ja kolme stalinistia. Strasbourgissa tuomioistuin kumosi vangittujen tuomiot lähes kymmenen vuotta myöhemmin, ja nyt Moskovassa käydään taas oikeutta kahta jäsentä vastaan. Muut eivät valittaneet tai heidän syytteensä ovat vanhentuneet.

Neljäs 90-luvun kriisin myötä alkanut anarkistiliikkeen trendi on sen siirtyminen ”vasemmalle”. KAS suhtautui yksityistämiseen varovaisen neutraalisti ja sen taloudellinen ohjelma oli markkina-socialismia. Klassisen anarkismin teoreetikoista KAS oli lähimpänä Proudhonia, ja myös Bakuninin kollektivistiset ideat olivat suosittuja. 1980-luvulla myös individualistianarkistien ideoilla oli paljon kannattajia anarkistiliikkeessä, ja kaikki suhtautuivat epäillen Kropotkinin anarkokommunismiin.

Sittemmin Neuvostojärjestelmän kritiikin on kuitenkin korvannut kapitalismin vastaisuus, ja anarkokommunismi on anarkistiliikkeessä ylivoimaisesti suosituin taloudellinen koulukunta. Moskovassa tämän kehityksen aloitti maaliskuussa 1991 perus-